

КОЛІЗІЯ ЗАГАЛЬНИХ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ НОРМ (НА ТРЬОХ ПРИКЛАДАХ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

І. СПАСИБО-ФАТЄЄВА

доктор юридичних наук,
член-кореспондент НАПрН України,
професор кафедри цивільного права № 1
(Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»)

Поділ права на галузі, що раніше було майже аксіоматичним, останнім часом піддається критиці, є приводом для дискусій у теорії та створює чимало проблем на практиці. Однією з них є конкуренція норм різних галузей права, що по-різному регулюють однакові відносини.

Спробою вирішити ці проблеми стала теорія співвідношення загальних і спеціальних норм, законодавча ж позиція міститься у ст. 9 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Натомість цих теоретичних та законодавчих підходів не лише не достатньо, а й очевидно те, що вони не здатні вирішити питання застосування різногалузевих норм, що діють одночасно. До того, як доводить аналіз літератури із загальної теорії права, галузевих юридичних дисциплін, а також матеріалів правозастосовчої практики, існують серйозні розбіжності між вченими, а також фахівцями та судьями в розумінні спеціальних норм права, щодо яких висловлюються неоднакові, інколи діаметрально протилежні судження [1, 77–78; 2, 212–213; 3, 317; 4, 162; 5, 227; 6, 151]. Різні уявлення про спеціальні норми права ускладнюють їх застосування, конструювання нових норм, що в результаті неминуче призводить до правозастосовчих та правотворчих помилок [7].

Прикладами цього є колізії, які наводяться у цій статті. Звісно, що вони не поодинокі, а їх використання наведено для демонстрації необхідності вирішення подібної проблематики на рівні закону або ж переорієнтації судової практики в напрямі розширеного й обов'язкового тлумачення норм права. І якщо перше видається прагматичнішим для нашого суспільства (хоча й варто сподіватись на те, що законодавець врешті-решт переймається прийняттям «закону про закони»), то друге потребує часу, необхідного для унормування нових засад діяльності нашої судової системи.

Передусім зробимо декілька застережень. По-перше, правило про співвідношення загальних та спеціальних норм зазначає таке: під час їхнього застосу-

© І. Спасибо-Фатєєва, 2013

вання до одних і тих самих (однакових) фактичних обставин необхідно брати до уваги те, що спеціальний закон скасовує дію загального [8]. При цьому спеціальні норми уточнюють загальні, а загальні встановлюють засади та основоположний напрям спеціального регулювання.

По-друге, крім загальних та спеціальних норм як різновид останніх виокремлюють виключні норми, що встановлюють інший порядок регулювання, ніж загальні норми, і є винятком із загального правила. Отже, суперечність може виникати між конкуруючими нормами, адже спеціальні мають впливати із загальних, уточнюючи їх та враховуючи певні особливості тих чи інших відносин.

По-третє, паралельно з правилом про співвідношення загальної та спеціальної норми існує правило про дію закону в часі. Тому бувають випадки, коли новий загальний закон встановлює норму, що інакше регулює відносини, ніж спеціальна норма.

По-четверте, правило про загальні, спеціальні та виключні норми певною мірою продуктивне в межах однієї галузі, але його дієвість у міжгалузевій сфері суттєво зменшується. Особливо це відчувається в умовах не просто конкуренції, а конфлікту норм цивільних та господарських. Докори за такий стан нормотворчої діяльності слід адресувати передусім законодавцю, який свідомо або несвідомо допустив таке становище (що не виправдовує його).

По-п'яте, допоки законодавець не визначиться з основними засадами співвідношення публічного і приватного права, з пріоритетами регулювання відносин, що поширюються за межі цивільного права, вирішити ні цивільно-господарський конфлікт, ні колізію між іншими нормами права (цивільного та податкового, цивільного та конкурентного, цивільного та приватизаційного тощо) неможливо.

Приклад першої колізії — між цивільно-правовими, корпоративними нормами та нормами законодавства про банкрутство.

Потребує відповіді запитання про можливість скликання загальних зборів акціонерів на стадії санації акціонерного товариства (далі — АТ). Проблема полягає в колізії загальних та спеціальних норм, які по-різному визначають строк діяльності органів управління АТ.

Загальними є норми ЦК України, Господарського кодексу України (далі — ГК України) та законів України «Про акціонерні товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок», які визначають органи управління АТ як юридичної особи та корпоративні права, складовою яких є участь акціонера в управлінні. Відповідно до цих норм загальні збори акціонерів є органом управління АТ, участь у яких є правом акціонера, яке надається йому акціями (ст. 167 ГК України, ч. 1 ст. 25 Закону України «Про акціонерні товариства», ч. 1 ст. 6 Закону України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI «Про цінні папери та фондовий ринок»). Нормами цих законів врегульовуються також підстави та порядок припинення юридичної особи (ч. 1 ст. 104 ЦК України, ч. 1 ст. 59 ГК України), і зокрема з правонаступництвом, що може мати місце як спосіб відновлення платоспроможності боржника у процесі його санації для запобігання банкрутства.

Спеціальними є норми Закону України від 30 червня 1999 р. № 784-XIV «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», за яким санація, що припускає різні форми оздоровлення боржника, зокрема способом його реорганізації, здійснюється уповноваженою судом осо-

бою (керуючим санацією), припускаючи введення особливих правил управління, а також застосування системних заходів, метою яких є відновлення платоспроможності боржника.

Колізія загальних та спеціальних норм цих законів виникає внаслідок того, що за загальним правилом корпоративні права має акціонер допоки існує АТ, тобто і на стадії його припинення. Принаймні в цих законах про обмеження прав акціонерів АТ, яке перебуває на стадії санації, не йдеться. Водночас згідно з ч. 4 ст. 17 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» з дня винесення ухвали про санацію припиняються повноваження органів управління боржника — юридичної особи. Ці повноваження передаються керуючому санацією. Подібне формулювання призводить до неоднозначності в тому, про які органи управління боржника йдеться — всі чи лише деякі.

Щодо виконавчого органу відповідь є однозначною: він припиняє свою діяльність, і до керуючого санацією переходять всі повноваження цього органу. Так само припиняється й діяльність наглядової ради, оскільки це контрольний орган, який здійснює нагляд за виконавчим органом. Оскільки виконавчий орган в АТ вже на цей період не існує, то й наглядати нема за ким. За керуючим санацією наглядає господарський суд.

Щодо загальних зборів акціонерів як вищого органу управління АТ, його волетворного органу, рішення якого являють собою та одночасно спрямовані на реалізацію корпоративних прав, то однозначної відповіді немає. З одного боку, в попередній редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» зазначалося про припинення органів управління юридичної особи, з чого випливало й припинення повноважень загальних зборів. З другого боку, серед питань, що віднесені Законом України «Про акціонерні товариства» до компетенції загальних зборів акціонерів, слід насамперед виокремити: а) внесення змін до статуту товариства; б) зміна статутного капіталу. При цьому внесення змін до статуту товариства часто й обумовлено змінами розміру статутного капіталу або реорганізацією АТ. Оскільки рішення загальних зборів акціонерів у цих питаннях необхідне, вони повинні скликатися.

Нині діє дещо інша редакція норми Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» стосовно повноважень органів боржника: «зупиняються повноваження органів управління боржника — юридичної особи щодо управління та розпорядження майном боржника, повноваження органів управління передаються керуючому санацією, за винятком повноважень, передбачених планом санації (п. 4 ст. 28 в редакції Закону від 22 грудня 2011 р. № 4212-VI). Спостерігається не лише заміна терміна «припиняються» (повноваження) на «зупиняються», а й уточнення самих цих повноважень. Однак останній оборот знімає питання про те, хто і як буде здійснювати повноваження, передбачені планом санації.

Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» встановлені різноманітні способи санації. Це і реструктуризація (ч. 3 ст. 29), і збільшення статутного капіталу боржника (ст. 32), і можливість виконання зобов'язань боржника власником його майна (ст. 31). Усі ці дії неминуче спричинять зміну статутного капіталу боржника, що має відбуватися за рішенням загальних зборів акціонерів (ст. 156 ЦК

України, п. 6 ч. 2 ст. 33 Закону України «Про акціонерні товариства») і жодних винятків із цього загального правила наведені норми не містять. Реалізація ж ст. 31 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» прямо припускає прийняття рішень власником, яким і є АТ в особі його органів.

Отже, потреба в скликанні зборів залишається. Це і зрозуміло, адже заходи, які застосовуватимуться у процесі санації під наглядом суду, мають відповідати інтересам не лише кредиторів, а й акціонерів, тому узгоджувати ці заходи варто не тільки з кредиторами, а й із акціонерами. Усунути акціонерів від цього процесу означає не тільки вирішення долі АТ у примусовому порядку, нехтування гарантованих законом прав акціонерів, а й примус їх здійснити те, що вирішено іншими особами без урахування їхньої волі. Примус же в цивільних відносинах загалом та корпоративних зокрема допускається лише в обмежених випадках, оскільки це передбачається законом. Тому слід встановити, чи допускає закон такий примус стосовно акціонерів, та чи можуть зазначені питання вирішувати інші органи або особи чи утворення — керуючий санацією, суд. Враховуючи те, що і керуючий санацією, і суд є особами публічного права (бо виконують публічні функції і, до того ж, незалежно від волі АТ), вони мають діяти лише в межах, визначених законом.

Серед повноважень керуючого санацією, передбачених ч. 5 ст. 28 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», відсутнє внесення змін до статуту боржника або зміна його статутного капіталу. Перелік прав керуючого санацією виключний. Залишаючи осторонь цю проблематику, зазначимо лише, що ані керуючий санацією, ані суд не уповноважені приймати рішення на виконання плану санації, замінюючи вищий орган АТ — загальні збори, якими підмінюється їхня компетенція з питань збільшення статутного капіталу та затвердження змін до статуту.

Зазначена позиція відображена й у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» № 13 [9], де зазначається, що суди не вправі вносити зміни до статуту товариства у зв'язку з тим, що це належить до виключної компетенції загальних зборів товариства (п. 16).

Отже, якщо у плані санації АТ містяться такі способи відновлення платоспроможності АТ, як приєднання до нього іншого товариства з відповідною додатковою емісією акцій, що приводить до збільшення статутного капіталу АТ-боржника та внесення змін до його статуту, керуючому санацією необхідно забезпечити виконання плану санації способом скликання загальних зборів акціонерів для вирішення цих питань, що перебувають у їхній компетенції. Саме в цьому разі керуючий санацією виконує функції виконавчого органу АТ зі скликання загальних зборів.

Відповідно до абзацу 2 ч. 5 ст. 159 ЦК України, ч. 1 ст. 47 Закону України «Про акціонерні товариства» позачергові збори акціонерів скликаються у разі неплатоспроможності АТ, а також за наявності обставин, зазначених у статуті АТ, і в будь-якому іншому випадку, якщо цього вимагають інтереси АТ взагалі. Враховуючи, що неплатоспроможність, визначена у ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», охоплює різні стадії, на яких перебуває боржник під час порушення справи про

його банкрутство в господарському суді, зокрема санацію, скликання загальних зборів на стадії санації ці закони не заперечують.

Наведений приклад, який демонструє колізію загальних та спеціальної норм, доводить необхідність звуженого тлумачення судом спеціальної норми, зіставляючи її з загальними нормами, що дозволить дотриматися прав акціонерів та реалізувати як загальну, так і спеціальну норми.

Прикладом другої колізії є розбіжності в регулюванні умов та необхідності виплати дивідендів акціонерним товариством — банком, значний пакет акцій якого належить державі. Колізійними нормами є норми ЦК України, ГК України, законів України «Про акціонерні товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про банки та банківську діяльність» з одного боку, та Закону України «Про управління об'єктами державної власності» — з другого.

Сутність проблеми полягає у виплаті дивідендів, оскільки за нормами законів першої групи право акціонера на дивіденди не є безумовним, а пов'язано з такими умовами: а) прибуткова діяльність АТ, що дає можливість розподіляти прибуток; б) прийняття загальними зборами акціонерів рішення про нарахування та виплату дивідендів.

Існують і законодавчо встановлені заборони на виплату дивідендів. Зокрема, вони містяться в ч. 3 ст. 158 ЦК України та ст. 31 Закону України «Про акціонерні товариства», відповідно до яких АТ взагалі не має права ні приймати рішення про виплату дивідендів, ні здійснювати їх виплату при зменшенні вартості чистих активів до розміру, меншого, ніж розмір його статутного капіталу і резервного фонду, та в інших випадках, встановлених законом.

У свою чергу, Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» визначає специфіку виплати дивідендів банками. Так, відповідно до ст. 35 цього Закону банку забороняється виплачувати дивіденди (незалежно від виду акцій) чи розподіляти капітал банку в будь-якій формі, якщо така виплата чи розподіл призведе до порушення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу.

Отже, спрямованість ЦК України та законів України «Про акціонерні товариства» і «Про банки та банківську діяльність» очевидна — це встановлення обмежень виплати дивідендів за наявності зазначених у них обставин. Достатньо зрозумілою є й обумовленість таких обмежень: розподіл прибутку має відбуватися лише за наявності такого і з додержанням вимог підтримання нормативів достатності капіталу. Адже у зворотному випадку подібні виплати можуть поставити під загрозу існування банку як такого і, як наслідок, негативно вплине на банківську систему України загалом.

Натомість капіталізація банків, що відбулася на підставі Закону України від 31 жовтня 2008 р. № 639-VI «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» внаслідок участі держави в особі Міністерства фінансів України взяла участь у формуванні та/або збільшенні статутних капіталів банків шляхом придбання акцій первинної емісії (часток у статутному капіталі) банку чи акцій додаткової емісії (додаткових вкладів) банків в обмін на державні облігації України та/або придбання зазначених акцій за кошти Державного бюджету України, привела до появи або збільшення пакету акцій банків, що належать державі. Тому до АТ, акції яких належать державі, має застосовуватися Закон України від 21 вересня 2006 р. № 185-V «Про управлін-

ня об'єктами державної власності», в якому закладено інший підхід до виплати дивідендів. Згідно з цим Законом для АТ, акції якого належать державі в будь-якій кількості (або, як формулюється в цьому Законі, «у статутних капіталах яких є корпоративні права держави») не передбачено умов виплати дивідендів. Навпаки, для них встановлено обов'язок їх виплати та строки такої виплати.

Зіставлення трьох законів («Про акціонерні товариства», «Про банки та банківську діяльність» та «Про управління об'єктами права державної власності») виявляє колізію норм про виплату АТ дивідендів. У зв'язку з цим потребує відповіді запитання про те, якою з наведених вище норм слід керуватися під час прийняття рішення щодо виплати дивідендів, враховуючи статус банку.

Відповідь на це запитання може бути надана лише з використанням правил про застосування загальної та спеціальної норм. Проте важко визначитися з тим, які норми слід вважати загальними, а які спеціальними, та що буде підставою для цього. Слід брати до уваги особливості суб'єктного складу, умови, порядок здійснення прав або несення відповідальності тощо.

Безумовно, загальними будуть норми ЦК України та Закону України «Про акціонерні товариства», що поширюється на всі АТ. Щодо законів України «Про банки та банківську діяльність» та «Про управління об'єктами права державної власності», то саме віднесення норм того чи іншого закону до спеціальних і є найскладнішим. З цього приводу слід зазначити таке.

Передусім те, яку норму і чому слід вважати загальною, а яку — спеціальною, самі закони часто не визначають. Так, зрозуміло лише одне, що Закон України «Про акціонерні товариства» визначив, що специфіку регулювання мають лише ті АТ, усі акції яких належать державі. Однак Закон України «Про управління об'єктами права державної власності» розширив межі своєї дії не лише на державні АТ, а й на всі АТ незалежно від пакета акцій, який належить державі. Крім того, що такий підхід є завідомо суперечливим, він суперечить і конституційним засадам рівності всіх власників (всіх форм власності) — ст. 13 Конституції України, ч. 2 ст. 318, ч. 3 ст. 319 ЦК України. Однак за відсутності рішення Конституційного Суду України норма Закону «Про управління об'єктами права державної власності» про обов'язкову виплату дивідендів була чинною і її припис підлягав виконанню¹.

Однак важливо з'ясувати, на коло яких осіб вона поширюється — чи на всі АТ, акції яких належать державі, чи виняток становлять банки, виплата дивідендів якими регулюється Законом України «Про банки та банківську діяльність». Якщо законодавчо не визначено, яка саме норма буде спеціальною і стосовно якої, то слід ґрунтуватися на таких засадах.

По-перше, це обумовлено ступенем загальності та сферою (або обсягом) дії норм. Проте нерідко по-різному трактується саме поняття сфери обсягу регулюючої дії норми права, хоча загалом слід враховувати, що спеціальними є норми, які передбачають визначені законом винятки з загального правила для

¹ Спірність цього положення та подальше його скасування ґрунтувалося не на засадах рівності всіх власників та недопустимості втручання держави у здійснення корпоративних прав, а на порушенні предметного регулювання законом про державний бюджет України, що є предметом регулювання інших законів (позиції, висловлені Конституційним Судом України у рішеннях від 19 липня 2007 р. № 6-рп/2007, від 22 травня 2008 р. № 10-рп/2008, від 30 листопада 2010 р. № 22-рп/2010).

особливих випадків. По-друге, необхідно брати до уваги ступінь абстракції ознак відносин, що передбачені в нормах права (якщо загальні норми забезпечують загальне, то спеціальні — конкретніше регулювання одного й того самого предмета). По-третє, різняться норми стосовно певних суб'єктів: спеціальними є норми, що поширюють свою дію на чітко визначене коло осіб, органів, організацій.

Отже, загальними будуть норми ЦК України та Закону України «Про акціонерні товариства», а вибір спеціальних норм із законів України «Про банки та банківську діяльність» та «Про управління об'єктами права державної власності» слід зробити на користь Закону України «Про банки та банківську діяльність» і ось чому. Цей Закон має специфіку за сферою регулювання та за суб'єктним складом, внаслідок чого його сфера вужча за сферу регулювання Закону України «Про управління об'єктами права державної власності», бо поширюється лише на банки.

Якщо простежити ланцюг норм про сплату дивідендів за ступенем спеціальності, то виходить, що: 1) є норми, які поширюються на всі АТ (ЦК України та Закон України «Про акціонерні товариства»); 2) є норма, яка поширюється на такі АТ, акції яких (корпоративні права в статутних капіталах) належать державі, тобто їх коло вужче; 3) нарешті, є норма, що поширюється лише на банки (найвужчий ступінь спеціального регулювання).

Крім правил про співвідношення загальної та спеціальної норм існує й правило дії закону в часі: «нова норма скасовує попередню». Однак одночасне застосування цих двох правил («загальна-спеціальна норма» та «дія норм у часі») подвоює труднощі. Якщо Закон України «Про акціонерні товариства» набрав чинності в березні 2009 р., Закон України «Про банки та банківську діяльність» — в 2000 р., то норми Закону України «Про управління об'єктами права державної власності» про виплату дивідендів — у 2010 р. Однак чи можна стверджувати про те, що з прийняттям закону, загальна норма якого по-іншому регулює відносини, ніж спеціальна норма іншого закону, дія останньої скасовується? Відповідь на це запитання також не однозначна і залежить від конкретних обставин і конкретного регулювання, хоча взагалі слід виходити з того, що коли законодавець прямо не дав зрозуміти, що він скасовує або зупиняє дію спеціальної норми, то він вважає її чинною і вона підлягає застосуванню. В іншому випадку у прикінцевих положеннях закону або в законі, яким вносяться зміни до певного закону чи до кількох законів, містилася б інформація про скасування або зупинення спеціальних норм, які конфліктують із новою нормою (хоча б і загальною). Тому спеціальна норма, не скасована новим законом, має застосовуватися завжди.

Враховуючи зазначене та констатуємо, що Законом України від 23 грудня 2010 р. № 2856-VI, яким внесені зміни до Закону України «Про управління об'єктами права державної власності», не внесені зміни до Закону України «Про банки та банківську діяльність», норми останнього щодо обмежень на виплату дивідендів для банків зберігаються.

Прикладом третьої колізії є регулювання прав орендаря під час викупу об'єкта оренди (або про наявність чи відсутність переважного права орендаря під час приватизації об'єкта оренди).

Проблема, яка при цьому виникає, обумовлена розбіжностями регулювання права та обов'язків учасників орендних правовідносин, передбаченими ч. 2

ст. 777 ЦК України та ч. 1 ст. 289 ГК України, а також законами України «Про оренду державного та комунального майна», «Про господарську діяльність у Збройних Силах України», «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», а також Положенням про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2000 р. № 1919.

Якщо ЦК України містить норму про переважне право орендаря на придбання об'єкту оренди у випадку його продажу, то в нормах публічного законодавства відсутнє позначення на переважне право орендаря. Це послугувало підставою для твердження Верховним Судом України про відсутність такого права в орендаря військового майна, а Конституційним Судом України навпаки — про наявність такого права [10].

Аналіз співвідношення норм ЦК України та ГК України доводить, що до договору оренди може застосовуватися спеціальне законодавство (ч. 2 ст. 759 ЦК України) та наведені вище публічні закони. Щодо норм ЦК України та ГК України, то зіставлення ст. 289 ГК та ст. 777 ЦК не дозволяє стверджувати, що вони співвідносяться як загальна та спеціальна, оскільки в них йдеться про різні права, що піддаються регулюванню цими кодексами. Так, якщо ст. 777 ЦК України регулює переважні права наймача/орендаря, то ст. 289 ГК України — право орендаря на викуп орендованого майна. Наполягати на тотожності цих прав навряд чи правильно. А тому некоректно ставити питання про їх співвідношення як загальної та спеціальної норм. Цей висновок ґрунтується на таких міркуваннях.

Згідно зі ст. 777 ЦК України існують такі умови набуття наймачем (орендарем) переважного права на придбання орендованого майна:

- належне виконання ним своїх обов'язків;
- прийняття орендодавцем рішення про продаж майна, що орендується;
- наявність декількох претендентів придбати таке майно.

За ст. 289 ГК України орендар має право на викуп об'єкта оренди, якщо таке право передбачено договором оренди. Тобто в ГК України не встановлюються умови, за яких орендар набуває це право, крім однієї — якщо воно міститься в договорі оренди.

З цього випливає можливість існування двох моделей орендних правовідносин:

- договір оренди встановлює право викупу орендарем орендованого майна (ст. 289 ГК України, ст. 705 ЦК України), внаслідок чого орендар цілеспрямовано здійснює своє право та виконує свої обов'язки щодо викупу предмета оренди;
- договір оренди не містить права викупу, а переважне право придбання предмету оренди надається орендареві лише у випадку, якщо орендодавець прийняв рішення про відчуження ним свого майна.

Отже, ст. 777 ЦК України та ст. 289 ГК України не співвідносяться як такі, що містять загальну та спеціальну норми.

Якщо ж орендоване майно є державним, то твердження про наявність в орендаря переважного права придбання такого майна зіштовхується з загальним правилом про його відчуження лише на конкурсній основі. Відступитися від цих правил неможливо, адже норми, якими встановлюється порядок відчуження державного майна, є імперативними. Отже, природно, що тендер

(конкурс, аукціон) усуває можливість для будь-яких переваг, зокрема й орендаря.

Наскільки це правомірно або наскільки такий висновок є правильним — це питання, що пов'язане не із застосуванням спеціальних правил, обмеженням сфери з дії ст. 777 ЦК України, а з більш загальним питанням про можливість і допустимість обмеження публічним правом норм права приватного. При абсолютній невирішеності цього питання стверджувати про нехтування приписів публічного закону, яким встановлюються конкурсні підстави реалізації державного майна (незважаючи на те, чи перебуває воно в оренді, чи ні), не можна. Саме тому викликає небезпідставне несприйняття позиція Конституційного Суду України, про яку йшлося вище.

Хоча за ЦК України орендар має переважне право на придбання орендованого майна, його права полягають дещо в іншому — користуватися цим майном. І в цьому праві він жодним чином не обмежується навіть у разі продажу державного майна на конкурсній основі іншій особі, адже дія договору оренди триватиме до закінчення його строку. В разі ж наступного продажу цього майна його приватним власником орендар матиме змогу реалізувати своє переважне право відповідно до ст. 777 ЦК України.

Наведені в цій статті три приклади колізій загальних та спеціальних норм переконливо свідчать про необхідність приділення цьому питанню уваги з боку не лише законодавця, а й судових органів. Тим більше, що останні утворюють подвійну колізію, приймаючи протилежні рішення та застосовуючи різні підходи, які негативно впливають на здійснення та захист прав учасників правовідносин.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Алексеев С. С.* Общая теория права : курс в 2 т. — М., 1982. — Т. 2.
2. *Черданцев А. Ф.* Теория государства и права. — М., 1999.
3. *Теория государства и права* / под ред. В. К. Бабаева. — М., 2001.
4. *Общая теория права* / под ред. А. С. Пиголкина. — 2-е изд., перераб. и доп. — М., 1995.
5. *Общая теория государства и права* : академ. курс в 2 т. / отв. ред. М. Н. Марченко. — М., 1998. — Т. 2 : Теория права.
6. *Венгеров А. Б.* Теория государства и права. — Ч. II : Теория права. — М., 1996. — Т. I.
7. *Спеціальні норми в російському праві* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.advo.irk.ru/page,1,95-specialnye-normy-v-rossijskom-prave>.
8. *Загальна теорія держави і права* : підручник / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін. / за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. — Х., 2002. — С. 318.
9. *Про практику розгляду судами корпоративних спорів* : Постанова № 13 Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08
10. *Рішення Конституційного Суду України від 10 грудня 2009 р. № 31-рп/2009 у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «Автосервіс» щодо офіційного тлумачення положень статей 177, 760, частини другої статті 777 Цивільного кодексу України (справа про переважне право наймача на придбання військового майна)* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=6955>

Спасибо-Фатєєва І. В. Колізія загальних та спеціальних норм (на трьох прикладах судової практики)

Анотація. Стаття присвячена питанням дії загальних і спеціальних норм, якими регулюються цивільні правовідносини. Зокрема, це стосується норм Цивільного та Господарського кодексів України, законів про приватизацію, управління державним майном, про банкрутство тощо. Складність у застосуванні правил про співвідношення загальних і спеціальних норм негативно позначається на судовій практиці. Позиції вищих судових інстанцій та

Конституційного Суду України також розходяться, що демонструється в статті на матеріалах судової практики.

Ключові слова: загальна і спеціальна норми, правозастосування, сфера дії, співвідношення, колізія.

Спасибо–Фатеева И. В. Коллизия общих и специальных норм (на трех примерах судебной практики)

Аннотация. Статья посвящена вопросам действия общих и специальных норм, которыми регулируются гражданские правоотношения. В частности, это касается норм Гражданского и Хозяйственного кодексов Украины, законов о приватизации, управления государственным имуществом, о банкротстве и других. Сложность в применении правил о соотношении общих и специальных норм негативно сказывается на судебной практике. Позиции высших судебных инстанций и Конституционного Суда Украины также расходятся, что демонстрируется в статье на материалах судебной практики.

Ключевые слова: общая и специальная нормы, правоприменение, сфера действия, соотношение, коллизия.

Spasybo–Fatieieva I. Conflict of General and Special Rules (on Example of Judicial Three Legal Precedents)

Annotation. The article deals with the operation of general and special rules governing civil matters. In particular, it concerns the provisions of the Civil and Commercial Code, the privatization of state property, bankruptcy and so on. The difficulty in applying the rules of the relationship between the general and special rules has a negative impact on court proceedings. Position of the higher courts and the Constitutional Court of Ukraine also differs as stated in the article on the materials of judicial practice.

Key words: general and special rules, enforcement, scope, value, collision.